

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi alkoholilain 17 ja 26 §:n muutoksesta

VN/23782/2023

Päihdeasiamies ei kannata hallituksen esitystä.

Esityksen perusteluiden taustaosassa mainitaan alkoholilain tarkoitus, joka on vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen vähentämiseksi. Lisäksi todetaan, että hallitusohjelmassa on sovittu useista alkoholikaupan avaamiseen ja kilpailun lisäämiseen liittyvistä lainsäädäntömuutoksista. Tämä esitys on ensimmäinen.

Alkoholilain 17 ja 26 §:n esitetyt muutokset ovat ristiriidassa alkoholilain tarkoituksen kanssa. Lisäksi on vaarallista arvioida, valmistella ja säätää alkoholilain muutokset yksitellen, jolloin kokonaisuus hämärtyy ja sitä on vaikea hallita. Eri uudistusten yhteisvaikutukset ja kerrannaisvaikutukset jäävät helposti huomaamatta, kun niihin ei kiinnitetä lainkaan tai vain vähäisessä määrin huomiota.

Esityksen vaikutuksia on perusteluissa arvioitu erikseen eri tekijöiden osalta. Taloudellisten vaikutusten kohdalla esitys lisäisi markkinoiden toimivuutta ja kilpailua. Uudistuksella voisi olla positiivisia vaikutuksia pienimpien elintarvikekauppojen elinvoimaisuuteen. Olutmarkkinoiden laajentaminen muiden tekijöiden kanssa kasvattaisi oluiden myyntiä huomattavasti. Päivittäistavarakauppojen enintään 8.0 prosentin viinien markkinat todennäköisesti vilkastuisivat. Vaikutukset yrityksiin ovat positiiviset. Sen sijaan työelämävaikutukset riskikäyttäjiin ovat negatiiviset, kun alkoholinkäytön lisääntyminen lisää työkyvyttömyyttä, työttömäksi joutumisen riskiä, vaikeuttaa työurien pidentämistä ja kestävyysvajeen hallintaa. Jo lievimmissä tilanteissa työikäisten alkoholinkäytön lisääntyminen heikentää työpanosta ja aiheuttaa tuotannolle menetyksiä krapulapäivien, tapaturmien ja sairausjaksojen kautta. Neuvonta ja hoito puolestaan aiheuttavat kustannuksia. Viranomaisvalvonnan tarve lisääntyy jonkin verran, mistä epäilemättä aiheutuu ainakin kuluja.

Kun tarkastellaan esityksen perusteluissa kuvattuja ympäristöön ja ihmisiin kohdistuvia vaikutuksia, ne ovat pääsääntöisesti kielteisiä.

Suomessa kuolee jo nyt alkoholisairauksiin ja -myrkytyksiin asukaslukuun suhteutettuna yli kolminkertainen määrä ihmisiä Ruotsiin ja Norjaan verrattuna. Lisäksi alkoholi on monen sairauden taustatekijä. Alkoholin runsas käyttö suurentaa riskiä sairastua useaan syöpään. Karkeasti arvioiden koko väestön tasolla korkean alkoholiverotuksen ja alkoholin saatavuuden rajoittaminen vähentää alkoholin sosiaali- ja terveyshaittoja. Voidaan pitää todennäköisenä, että esityksen toteutuminen lisäisi alkoholikuolleisuutta erityisesti niiden joukossa, jotka käyttävät paljon alkoholia. Alkoholijuomien yksinoikeusjärjestelmien purkaminen ja siitä seuraava alkoholin saatavuuden lisääntyminen ovat yleensä lisänneet yksityiseen myyntiin siirrettyjen alkoholijuomien kulutusta. Joissakin tapauksissa on näyttöä myös haittojen lisääntymisestä.

Perusteluissa todetaan, että mielenterveys- ja päihdepalveluiden lainsäädäntöuudistus pannaan toimeen ja niihin liittyviä palveluja parannetaan. Lisäksi mainitaan erikseen vaihtoehtoiset päihdehoitomallit ja raskaana olevien päihteitä käyttävien naisten hoito ja niiden turvaaminen.

Käytännön tilannetta työssäni läheltä seuranneena joudun toteamaan, että mielenterveys- ja päihdepalvelut ovat toimineet Suomessa monin paikoin jo kunta-aikana huonosti, palveluihin on ollut vaikea päästä, tarpeen mukaista palvelua on ollut vaikea saada, palvelusta toiseen ei ole voinut siirtyä turvallisen jatkumon kautta, hoidot ja kuntoutusjaksot ovat olleet liian lyhyitä. Palvelut eivät ole pystyneet vastaamaan suureen tarpeeseen. Tilanne ei ole erityisesti parantunut hyvinvointialueiden aloitettua toimintansa. Valtakunnalliset vaihtelut ovat suuria. Kun palveluista ja henkilökunnasta on jo nyt pulaa, päihdeongelmien lisääntyminen tällä lainsäädäntöuudistusesityksellä johtaisi entistä huonompaan tilanteeseen, jota olisi vaikea ratkaista. Esitys on ristiriidassa myös hallitusohjelman tavoitteiden kanssa.

Esityksen perusteluiden mukaan vaikutukset yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen ovat todennäköisesti negatiiviset. Alkoholin kokonaiskulutuksen ja rikoshaittojen välinen suhde Suomessa on ollut kiinteä liikennepäihtymykseen, henkeen ja terveyteen liittyvissä rikoksissa. Alkoholin saatavuuden lisäämiseen liittyvät riskit koskevat erityisesti nuoria kuljettajia.

Esityksen perusteluiden mukaan vaikutukset lapsiin ovat negatiiviset. Vanhempien hallitsemattoman alkoholinkäytön lisääntyminen on uhka lapsille. Vaikutukset ovat pitkäkestoisia ja aiheuttavat riskin myöhemmän iän mielenterveys- ja päihdeongelmille ja huono- osaisuudelle. Tämä alkoholilain muutosesitys lisäisi alkoholin kotikäyttöä. Lastensuojelutoimien tarve ja kustannukset lisääntyisivät.

Nuoren kohdalla alkoholin käytön riskit korostuvat. Varhain aloitettu alkoholin käyttö altistaa voimakkaammalle riippuvuuden kehittymiselle. Tämä uudistusesitys koskee olutta, joka on nuorten poikien suosikkijuoma sekä siideriä, joka on nuorten tyttöjen suosikkijuoma. Lapset altistuisivat kaiken kaikkiaan alkoholijuomien nykyistä laajemmalle tarjonnalle.

Hallitusohjelman kirjaus (s. 30) siitä, että kiinnitetään erityistä huomiota ehkäisevään mielenterveys- ja päihdetyöhön lasten ja nuorten toiminnassa ei ole lainkaan yhdensuuntainen tämän alkoholilain uudistusesityksen kanssa.

Esityksen perusteluissa kuvataan myös sukupuolivaikutuksia. Sen osalta todetaan, että ehdotetun muutoksen negatiiviset terveysvaikutukset ja kuolleisuuden kasvu kohdistuisivat enemmän miehiin ja poikiin. Taustalla vaikuttavat myös sosioekonominen tilanne, tulotaso ja sukupuolen muodostama vaikutus.

Naisilla alkoholi heikentää merkittävästi terveyttä, koska haittojen riskit kasvavat miehiä alemmilla kulutustasoilla. Alkoholin kulutuksen kasvu lisää naisilla myös turvattomuutta ja lähisuhdeväkivallan riskiä. Suomessa alkoholin kulutustason muutokset ovat yhteydessä väkivaltarikollisuuden kehitykseen. Vaikka tällä uudistusesityksellä ei olisi suuria vaikutuksia kulutuksen määrään, esitys ei ainakaan olisi omiaan vähentämään alkoholisidonnaista lähisuhdeväkivaltaa.

Yhteenvedon voidaan todeta, että tällä lainsäädäntöuudistusesityksellä on paljon kielteisiä vaikutuksia, jotka on kirjattu jo esityksen perusteluihin. Alkoholin lisääntyneestä käytöstä aiheutuu erilaisia vakavia haittoja käyttäjän terveydelle, työelämälle, perheiden ja erityisesti lasten ja nuorten hyvinvoinnille ja tulevalle elämälle, turvattomuutta ja väkivaltaa. Jo ennestään heikossa asemassa olevien ja alkoholia käyttävien tilanne huononee entisestään. Lisäksi suurena vaarana on, että päihde- ja mielenterveyspalvelut

eivät pysty vastaamaan lisääntyneeseen avun tarpeeseen. Näin lukuisia negatiivisia vaikutuksia ei voida sivuuttaa joillakin myönteisillä taloudellisilla, lähinnä yrityksille koituvilla vaikutuksilla.

Tuula Sillanpää

päihdeasiamies

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry